یاسای کۆمەڵە و رێکخراوەکانی
هەرێمی کوردستانی عێراق

بەناوی خوای بەخشندە ومیهرەبانە وە
بەناوی گەلەوە
ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق
ژمارەی بڕیار:٤٤
رۆژی بڕیار:١٩٩٣/١٠/٣١

بڕیار

بە پێی حوکمەکاني برگە(١) لە مادده (٥٦)ی یاسای ژمارە (١)ی ساڵی ١٩٩٢ و لەسەر داوای وەزیری ناوخۆ و رەزامەندی ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێم لەسەری، ئەنجومەنی نیشتمانی کوردستانی عێراق لە دانیشتنی ڕۆژی ١٩٩٣/١٠/٢٥ ی دا بڕیاری دەرچواندنی ئەم یاسایەی دا:

یاسای ژمارە (١٨) ی ساڵی ١٩٩٣
یاسای کۆمەڵە و رێکخراوەکانی هەرێمی کوردستانی عێراق

ماددەی یەکەم:
١/کۆمەڵە: کۆمەڵە کەسێکە سیفەتێکی هەمیشەییان هەیە وبریتین لە چەند کەسێکی ئاسایی یان مەعنەوی بۆ مەبەستێك کە قازانجی ماددی تێدا نەبێ.
٢/هەموو یانە ورێکخراو و یەکێتی و مەڵبەندی رۆشنبیری و کۆمەڵایەتی و سەندیکا و دەزگای خێرخواز، کۆمەڵەن و حوکمەکانی ئەم یاسایە دەیان گرێتەوە، **تەنیا** مەگەر رێکخراوەکەی یاسایەکی تایبەتی بیگرێتە خۆ.
٣/ ئەگەر کۆمەڵە مەبەستێکی زانستی یا کۆمەڵایەتی یا پیشەیی یا هونەری یا وەرزشی یان خێرخوازیی یان سودێکی گشتی هەبوو لەو کاتەدا ئەو کۆمەڵانە بەو پێیە پۆلین دەکرێن و هەریەکەیان بە پێی مەبەستی خۆی.

ماددەی دووەم:
١/ ئەو کۆمەڵەی کە بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دادەمەزرێن کەسیتیەکی مەعنەوی دەبێ و دەتوانێ هەموو کاروچالاکییەکی خۆی بنوێنێ و بۆی هەیە ماڵ و موڵکی گوێزراوە و نەگوێزراوەی لە پێناوی بەدی هێنانی مەبەستەکانی خۆی هەبێ.
٢/کۆمەڵە ناتوانێ ببێتە کەسیەتییەکی مەعنەوی تاکو پێڕەوی ناوخۆی لە رۆژنامەی رەسیمدا لەسەر داوای خۆی بڵاونەکرێتەوە.

ماددەی سێ یەم:
سەرۆك یا ئەو كەسەی كە دەستەڵاتی پێ دەدات نوێنەرایەتی كۆمەڵە دەكات لەبەردەم دادگا و لایەنە رەسمی و نارەسمیەكاندا.

ماددەی چوارەم:
ئامانجەكانی كۆمەڵە دەبێ ئەم مەرجانەیان هەبێ:
١/دەبێ ئاشكرا و روون و شەرعی و رەوا بێ.
٢/خزمەتی كۆمەڵێكی دیاری كراوی گەلی كوردستانی عیراق بكات.
٣/نابێ كەرتكاریی وجیاوازی رەگەزیی و ئایینی و مەزهەبی بكاتە ئامانج.
٤/نابێ لەگەڵ بنەمەكانی دیموكراسی و جاڕنامەی جیهانی مافی مرۆڤ ناگونجاو بێت.
٥/نابێ دژی دابو دەستووری گشتی و رەوشت بێ.

ماددەی پێنجەم:
پێویستە كۆمەڵە رێباز و هۆی دیموكراتی وئاشتیی بگرێتە بەر بۆبەدی هێنانی مەبەستەكانی بە پێی یاسای ڕەچاوكراو.

ماددەی شەشەم:
كۆمەڵە مافی كۆبوونەوە وخۆپیشاندان و مانگرتن و میهرەجان و ئاهەنگ سازدان و پەیداكردنی هۆیەكانی راگەیاندن بە پێی یاسا پەیڕەوكراوەكان هەیە.

ماددەی حەوتەم:
بۆ دامەزراندنی كۆمەڵە مەرجە داوایەك پێشكەش بە وەزیری ناوخۆ بكرێت لەلایەن ئەندامە دامەزرێنەكانەوە ئیمزاكرابێ، بەمەرجێ ژمارەیان لە ١٥ ئەندام كەمتر نەبێ و هەموو بە پێی یاسا شیاو بن و پێڕەوی ناوخۆی **پێوە** لكا بێ وئەم زانیارییانەی تێدا بێت.
١/ ناوی كۆمەڵەكە و مەبەست لە دامەزراندنی و مەڵبەندی بەڕێوەبردنی و دەبێ لە هەرێمی كوردستانی عێراق بێت.
٢/ناوی هەموو ئەندامە دامەزرێنەرەكان و نازناز و رەگەزنامە وپیشەیان و شوێنی دانیشتنیان و بڕوانامە و پلەی زانیستیان.
٣/مەرجەكانی ئەندامێتی و نەمانی.
٤/سەرچاوەكانی دارایی كۆمەڵە.
٥/ ئەو دەستانەی كە نوێنەرایەتی كۆمەڵە دەكەن و كاروباری هەڵسووڕاندنی دەگرنە ئەستۆو تایبەتمەندی هەر یەكێكیان و رێگای هەڵبژاردن وكۆتایی پێ هێنانیان.

ماددەی هەشتەم:
١/دەبێ وەزیری ناوخۆ لە ماوەی (٣٠) رۆژ لە مێژووی تۆماركردنی داواكە لە وەزارەت بڕیارێك لەبارەیەوە بدات.

٢/وەزیری ناوخۆ بۆی هەیە ئەگەر داوای دامەزراندنەکە مەرجی یاسایی تەواوی تێدانەبوو بیگەڕێنێتەوە بۆ دەستەی دامەزرێنەران لەو ماددەی کە لەبڕگەی (١) سەرەوەدا هاتووە بۆ تەواوکردنی نا تەواوییەکانی و لەگەڵ ڕۆژی پێشکەش کردنەوەی داواکەش ماوەی سەیرکردن و بڕیار لەسەردانی یا نەدانی دەست پێ دەکات.
٣/کاتێك کە داواکە لایەك بەلایەك نەکراو ئەو ماوەیەی کە لە بڕگەی (١)ی سەرەوەشی بەسەردا تێپەڕێ، ئەوە بە پێی یاسا داواکە بە پێی یاسا پەسەندکراوە.
٤/ئەگەر وەزیری ناوخۆ داوای دامەزراندنەکەی لەبەر هەر هۆیەك ڕەت کردەوە، ئەوا ئەندامانی دەمەزرێنەر بۆیان هەیە لە ماوەی ١٥ ڕۆژ لە پێڕاگەیاندنیان بڕیاری ڕەتکردنەوەکە تەمییز بکەن لەلای دەستەی باڵای دادگای تەمییزی هەرێمی کوردستانی عێراق و ئەو کاتە بڕیاری **دادگا** دوا بڕیارە.
٥/ ئەو کارانە لە کاتێکیش دا دەکرێن کە پیڕەوی ناوخۆی کۆمەڵەیەکی موڵەتدار وەموار بکرێت.

ماددەی نۆیەم:
دارایی کۆمەڵە لەمانە پێك دێن.
١/ ئابوونەی بەشداربونی ئەندامان.
٢/ ئابوونەی ساڵانەی ئەندامان.
٣/بەخشیش و دەست و دیاری و پیتاك و پارە کۆکردنەوە و لە قەبەڵ کردن لەلایەن کەس و لایەنی دیکەوە.
٤/ دەستکەوتی دیکە کە کۆمەڵە لە ئەنجامی چالاکی و خستنە مامەڵەتی پارەکانیەوە چنگی دەکەوێ.

ماددەی دەیەم:
١/کۆمەڵە ماڵ و دارایی خۆی بۆ خۆی بەڕێوەیان دەبات لەڕێگەی بوودجەی ساڵانەی کە بە پێی سیستەمی ژمێریاری کە لەلای فەرمانگە ڕەسمییەکانی هەرێم پەیڕەو دەکرێ ڕێك دەخرێ وجێ بەجێ دەکرێ.
٢/هەموو حساباتێکی کۆمەڵە دەکەوێتە بەر چاودێری دارییی هەرێمی کوردستان.

ماددەی یازدەیەم:
پێویستە لەسەر هەر کۆمەڵە و لقەکانی ئەم تۆمارانەی خوارەوە ڕێك بخات و بە مەرجێ لەلای دادنووس (کاتبی عەدل) تەسدیق بکرێ.
١/تۆماری ئەندامان: ناوی ئەندامانی کۆمەڵە و ناونیشان و تەمەن و ڕەگەزنامە و پیشە وبڕوانامەی زانیستی و هونەریی و مێژوویی هاتنەناو کۆمەڵەی تێدا تۆمار بکرێ.
٢/تۆماری بڕیارەکان: ئەمەش هەموو بڕیارەکانی ئەنجومەنی بەڕێوەبردن و دەستەی گشتی تێدا تۆمار دەکرێ و لەلایەن دەستەی بەڕێوەبردنی کۆمەڵەوە ئیمزا دەکرێن.
٣/تۆماری ژمێریاری و هەموو داهات و خەرجییەکی تێدا تۆمار دەکرێ.

٤/تۆماری کەلوپەل و ماڵ و هەرچی موڵکی کۆمەڵە بێ لە کەل و پەل و موڵك و ماڵی گوێزراوە و نەگوێزراوەی تێدا تۆمار دەکرێ.

ماددەی دوازدەیەم:
دەستەی گشتیی کۆمەڵە بۆی هەیە بە ئارەزووی خۆی دوای رەزامەندی دوو لەسەر سێی ئەندامانی کۆمەڵکە هەڵبوەشێنێتەوە.

ماددەی سێزدەیەم:
دەشێ کۆمەڵە بە بڕیارێکی دادگای بەرایی(بداءة) هەڵوەشێنێتەوە دوای بڕیاردان لەسەر دامەزراندنی، ئەمەش لەسەر داوای وەزیری ناوخۆ یان ئەوەی دەستەڵاتی پێ دەدات دەبێ و لەم حاڵەتانەی خوارەوە:
١/ ئەگەر ساڵێك بەسەر دامەزراندنی کۆمەڵەکەدا رەت بوو بوو، دەستی بەو کارانەی نەکردبوو کە لە پێڕەوی ناوخۆیدا هاتوون، یان بە بێ هۆ لە جێ بەجێ کردنی کارەکانی وەستابوو.
٢/ئەگەر لە چالاکیەکانیدا لەو هۆیانەی لادا کە لە ماددەکانی (چوارەم وپێنجەم)ی ئەم یاسایەدا هاتوون.
٣/ئەگەر کۆمەڵە نەیتوانی بەڵێنەکانی خۆی بەجێ بگەیەنێ یاخود پارەکەی خۆی یان قازانجی پارەکانی بۆ غەیری ئەو ئامانجانە تەرخان کرد بۆی دروست بووە.
٤/ئەگەر چەك و تەقەمەنی لە مەڵبەند یا لە یەکێك لە لقەکانی خۆی دا عەمبار بکات.

ماددەی چواردەیەم:
١/دادگا بە گورجی سەیری داوای هەڵوەشاندنەوەکە دەکات و بڕیارەکەی لە رۆژنامە ناوخۆییەکان دا لە ماوەی هەفتەیەك لە مێژووی دەرچوونیەوە بڵاودەکاتەوە **ئەوەی مەغدورە بۆی هەیە ئەو حوکمە لەلای دەستەی باڵای دادگای تەمییزی هەریمی کوردستان لەماوەی ٣٠ رۆژ لەمێژووی بلاوکردنەوەی تەمییزی بکات.**
٢/ئەگەر دادگا داواکەی هەڵوەشاندنەوەی رەت کردەوە ئەوە بۆی هەیە کرداری تانووت لێدانەکە لەکاربخات.
ماددەی پازدەیەم:
کاتێك کۆمەڵەکە هەڵوەشێنرایەوە پاکتاو کەرەوەیەك یان زیاتری بۆ دادەنرێ و ئەم دانانەش دەستەی گشتی کۆمەڵە دەیکات ئەگەر هەڵوەشاندنەوەکە بە ئارەزووی خۆیان بێ یاخود دەستەی گشتی دادگای تەمییزی هەرێمی کوردستانی عێراق دایدەنێ ئەگەر هەڵوەشاندنەوەکە قەزایی بێت و دادگای بەرایی (بداءە)ش هەر ئەو دەمە دەستی بەسەر دادەگرێ تاکو پاکتاوەکانی دەکرێ.
ماددەی شازدەیەم:
دوای تەواو کردنی پاکتاوکردنەکە پاکتاوکارەکان دەست دەکەن بە دابەشکردنی ئەو پارانەی کەماون بە پێی پەیڕەوی ناوخۆی کۆمەڵە ئەگەر بۆ ئەمەش دەقێك لەناو ئەو پێڕەوەدا نەبوو

یاخود هەبوو بەڵام رێگەی دابەش کردنەکەی لە توانا بەدەربوو، لەو کاتەدا ماڵی ئەو کۆمەڵە هەڵوەشێنرایەوە بۆ ئەوکۆمەڵەیە یان ئەو کۆمەڵانەی کە ئامانجیان نزیکە لە ئامانجی یاخود دەدرێت بەهەر لایەنێکی خێرخواز کە ئەنجومەنی وەزیران دەستنیشانی دەکات.

ماددەی حەڤدەیەم:

١/وەزیری ناوخۆ بۆی هەیە کە لەهەر لادانێکی یاسایی کۆمەڵە ئاگادار بکاتەوە.

٢/کۆمەڵە بۆي هەیە ئیعتراز لە بڕیاری وەزیری ناوخۆ بگرێ لەبەردەم دەستەی گشتی دادگای تەمییزی هەرێمی کوردستانی عێراق لە ماوەی ٣٠ رۆژ لە پێراگەیاندنی بڕیارەکە.

ماددەی هەژدەیەم:

١/ هەموو بڕیارێکی دەستەی گشتیی کە لەگەڵ یاسا و پێڕەوی ناوخۆ دروست نەبێ و یا هەر کارێکی دەستەی بەڕێوەبەری کۆمەڵە و ئەنجومەنەکانی بەڕێوەبردنی لقەکان بیکەن و لە سنووری کاری خۆیان دەربچێ یاخود نادروست بێ لەگەڵ حوکمەکانی یاسا و پێڕەوی ناوخۆ یان بڕیارەکانی دەستەی گشتی، دەشێ بە حوکمی دادگای بەرایی (بداءە) کە مەڵبەندی گشتی کۆمەڵە سەر بە ئەوە، لەسەر داوای کەسێکی خاوەن بەرژەوەند هەڵوەشێنرێتەوە، ئەمەش لەماوەی ٦٠ ڕۆژ لە دەرچوونی بڕیارەکەوە دەبێ، یاخود لە رۆژی دەست بەکاربوونەکەیەوە.

ئەوەی لەسەرەوە هاتووە هەمووی تەنیا لەگەڵ مافی شارستانیدا دەگونجێ.

٢/ناتوانرێ داواکردنی بەتاڵ کردنەوە ئاراستەی کەسانی نیازپاك بکرێ ئەوانەی کە هەندێ مافیان چنگ کەوتووە لەسەر بنچینەی بڕیار و کارە تانووت لێدراوەکان.

ماددەی نۆزدەیەم:

نابێ کۆمەڵەی سەربازی یا نیمچە سەربازیی ناحکومەتی دابمەزرێ هەروەها نابێ کۆمەڵەی پیشەیی پێك بهێنرێ، تەنیا مەگەر لەو کەسانە دابمەزرێ کە هاوپیشەن.

ماددەی بیستەم:

کۆمەڵە لە رەسمی دامەزراندن و لە رەسمی تەسدیق کردنی تۆمارەکانی دەبووردرێ.

ماددەی بیست و یەکەم:

هەر ئەندامێك لە ئەندامانی ئەنجوومەن بەڕێوەبردنی کۆمەڵە و ئەنجومەنەکانی بەڕێوەبردنی لقەکانی بەلێسەندنی گوژمە (مبلغ) پارەیەك سزا دەدرێ بەمەرجێ لە ٥٠٠ دینار زیاتر نەبێ و لە ١٠٠ دیناریش کەمتر نەبێ.

١/ئەو تومارانەی رێك نەخست بێ کە لەم یاسایەدا هاتوون و گوێی بە مەرجە دیاری کراوەکانی نەدابێ.

٢/ئەگەر لایەنی تایبەت بەو کاروبارانەی ئاگادار نەکردبێتەوە کە بە پێی یاسا دەبێ پێی ڕابگەیەنرێ.

٣/ئەگەر ئەندامێکی وەرگرت بێ و مەرجی ئەندامێتی بە پێی پێرەوی ناوخۆی لێ نەیەتەجێ.

ماددەی بیست و دووەم:
١/پێویستە لەسەر ئەو کۆمەڵانەی کە هەنە باری خۆیان لە ماوەی ٦ مانگ لەڕۆژی بەکارکەوتنی ئەم یاسایە بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە بگونجێنن.
٢/هەر کۆمەڵەیەکی کە خۆی بە حوکمی بڕگە (١)ی ئەم ماددەیە نەبەستێتەوە بە پێی یاسا بە هەڵوەشاوە دادەنرێ.

ماددەی بیست و سێیەم:
کاروباری رێکخراوە کوردستانییەکانی کە لە بواری یارمەتیدان و ئاوەدانکردنەوە کار دەکەن، بە پێی یاسایەکی تایبەت رێك دەخرێن.

ماددەی بیست و چوارەم:
بەهیچ دەقێکی تر کار ناکرێت کە لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایەدا نەگونجێ.

ماددەی بیست و پێنجەم:
وەزیری ناوخۆ بۆی هەیە بۆ ئاسانکردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە رێنمایی پێویست دەربچوێنێ.

ماددەی بیست و شەشەم:
دەبێ وەزیرە تایبەتەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێ بەجێ بکەن.

ماددەی بیست و حەوتەم:
ئەم یاسایە لە ڕۆژی بڵاوکردنەوەی لە رۆژنامەی رەسمی دا کاری پێ دەکرێ.

جوهر نامق سالم
سەرۆکی ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق